

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядаються особливості методичної діяльності в структурі педагогічної викладача вищого навчального закладу, розкриваються різні підходи та погляди на дану педагогічну категорію. Педагогічну діяльність автор умовно розділяє на такі складові: навчальна діяльність, методична діяльність, наукова діяльність, організаційна, виховна та громадська діяльність.

***Ключові слова:** педагогічна діяльність, методична діяльність, викладач вищого навчального закладу.*

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку українського суспільства, що знаходиться на етапі реформування всіх сфер його життєдіяльності, висуває підвищені вимоги до людини, до її особистих та професійних якостей. Забезпечення цієї мети багато в чому залежить від можливості людини реалізувати свій внутрішній потенціал у діяльності, адекватно до потреб її індивідуальних здібностей.

Для педагогічної галузі, такими шляхами творчої реалізації є постійний процес удосконалення професійної діяльності педагога: покращення доступності викладання навчального матеріалу; впровадження сучасних форм, методів та технологій навчання; розробка наочних навчальних посібників; дослідження та запровадження передового досвіду організації навчального процесу. Узагальнено таку складову роботи педагога називають методичною діяльністю. Вона є з'єднувальною ланкою, яка поєднує навчальну, виховну, організаційну, наукову та громадську складові професійної діяльності педагогічного працівника в різноманітних закладах освіти.

Метою статті є аналіз особливостей методичної діяльності викладача вищого навчального закладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізуємо напрями та особливості педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу та яке місце й роль в ній займає методична діяльність.

На думку В.Л. Ортинського науково-педагогічний працівник вищого навчального закладу свою педагогічну діяльність здійснює у напрямках: навчальної, методичної, науково-дослідницької та виховної діяльності. Методична діяльність передбачає підготовку навчального процесу, його забезпечення та удосконалення [5].

До неї належить:

- підготовка до лекційних, лабораторних, практичних, семінарських занять, навчальної практики;
- розроблення і підготовка до видання конспектів лекцій, збірників вправ і задач, лабораторних практикумів, методичних матеріалів з курсових і дипломних робіт;
- поточна робота щодо підвищення педагогічної кваліфікації (читання методичної і навчальної, науково-методичної літератури);
- вивчення передового досвіду з наданням звітності і рецензування конспектів лекцій, збірників задач і лабораторних практикумів;
- складання методичних розробок, завдань, екзаменаційних білетів, тематики курсових робіт;
- розроблення графіків самостійної роботи студентів тощо.

Т.І. Туркот зазначає, що основними напрямками діяльності викладача вищого навчального закладу є: навчальна, науково-методична, науково-дослідна, виховна та дорадча. Так, науково-методична діяльність пов'язана з підготовкою навчального процесу, його забезпеченням і удосконаленням. Усі коротко охарактеризовані функції викладача мають виявлятися у єдності [9].

На думку, Л.Д. Столяренко зміст діяльності викладача включає виконання декількох функцій: навчальної, виховної, організаторської та дослідницької. На думку автора вони проявляються в єдності, хоча у багатьох викладачів одна функція може домінувати над іншою (приблизно

40 % викладачів від їх загальної кількості орієнтовані на навчальну діяльність; близько 20 % – тяжіють до дослідницької діяльності; приблизно 33 % – владо поєднують навчальну та дослідницьку діяльність) [8, с. 238].

С.С. Вітвицька діяльність викладача вищого навчального закладу поділяє на такі складові [2, с. 65-67]:

1. Навчально-педагогічну (частина цілеспрямованої трудової діяльності щодо підготовки спеціалістів вищої кваліфікації, що включає види конкретних робіт, визначених структурою навчального плану спеціальності).

2. Навчально-методичну (підготовка до лекційних, практичних, семінарських занять, навчальної практики; розробка, переробка і підготовка до видання конспектів лекцій, збірників вправ і задач, лабораторних практикумів та інших навчально-методичних матеріалів, методичних матеріалів з курсових і дипломних робіт; поточна робота стосовно підвищення педагогічної кваліфікації (читання методичної і навчальної, науково-методичної літератури); вивчення передового досвіду з представленням звітності і рецензування конспектів лекцій, збірників задач і лабораторних практикумів; складання методичних розробок, завдань, екзаменаційних білетів, тематики курсових робіт; розробка графіків самостійної роботи студентів; взаємовідвідування).

3. Організаційно-методичну (робота у підготовчому відділенні, робота стосовно профорієнтації, організація педагогічних практик, робота у приймальній комісії, підготовка матеріалів на засідання кафедри, ради факультету, ради вузу, методична робота на допомогу вчителям, робота з підготовки науково методичних семінарів.).

4. Виховну (співбесіди, роботу куратора, керівника клубів, виховну роботу в гуртожитках, проведення вечорів, екскурсій).

5. Науково-дослідну (виконання планових держбюджетних науково-дослідних робіт, написання і видання підручників, посібників, монографій, наукових статей і тез, доповідей на конференціях; редагування підручників, їх рецензування, написання відзивів на дисертації; робота в редколегіях

наукових журналів; керівництво науково-дослідною роботою студентів; участь у наукових радах).

В.С. Безрукова, поділяє педагогічну діяльність на такі види: навчальна, виховна, організаторська, освітянська, дослідницька, управлінська. При виконанні конкретних функцій (при занятті посади) ці види педагогічної діяльності можуть переплітатися, поєднуватися, синтезуватися [1, с. 569].

Виклад основного матеріалу. У наказі МОН України № 384 від 29.03.2012 року (із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН № 683 від 05.06.2013) "Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації" [4] приведені форми документів для вищих навчальних закладів. Для нас представляє інтерес форма № Н-4.04 "Індивідуальний план роботи викладача та її облік", у даному плані робота викладача поділяється на: навчальну, методичну, наукову та організаційну роботу.

У примітках до даної форми зазначено, що вищими навчальними закладами можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення "Індивідуального плану роботи викладача та її обліку" залежно від специфіки та профілю вищого навчального закладу.

Таким чином, узагальнивши вищезазначені дослідження [1; 2; 4; 5; 9] визначимо, що педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу складається з п'яти складових: навчальної діяльності; методичної діяльності; наукової діяльності; організаційної діяльності; виховної діяльності; громадської діяльності.

У табл. 1 відобразимо складові педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу та змістовне наповнення кожної складової.

Особливості підготовки викладачів вищих навчальних закладів вимагає глибокої уваги до питань методичної підготовки фахівців. Проаналізуємо сутність методичної діяльності викладача у психолого-педагогічних дослідженнях.

**Складові педагогічної діяльності
викладача вищого навчального закладу**

<i>Вид діяльності</i>	<i>Зміст діяльності</i>
Навчальна	<p>Організація читання лекції для студентів, аспірантів. Проведення аудиторних занять (практичні, лабораторні колоквіуми, семінарські). Керівництво курсовими роботами (проектами), випускними роботами студентів. Керівництво педагогічною (виробничою) практикою студентів. Організація та проведення консультацій для студентів, аспірантів. Керівництво стажуванням викладачів інших вищих навчальних закладів. Проведення виїзних занять у виробничі підрозділи, наукові установи. Організація самостійної роботи студентів.</p>
Методична	<p>Підготовка конспектів лекцій; методичних матеріалів до семінарських, практичних, лабораторних занять, курсового та дипломного проектування, практик та самостійної роботи студентів. Підготовка, рецензування підручників, навчальних посібників, словників, довідників. Розробка навчальних програм, робочих навчальних програм. Розробка та оновлення практичних, лабораторних та інших робіт. Складання екзаменаційних білетів; завдань для проведення модульного та підсумкового контролю; завдань для проведення тестового контролю. Розробка і впровадження наочних навчальних посібників (схем, діаграм, стендів, слайдів тощо) Розробка і впровадження нових форм, методів і технологій навчання. Вивчення і запровадження передового досвіду організації навчального процесу.</p>
Наукова	<p>Виконання планових наукових досліджень із звітністю в таких формах: – науково-технічний звіт; – дисертація (докторська, кандидатська); – монографія; – підручник, навчальний посібник, словник, довідник; – наукова стаття в збірниках наукових праць, журналах, інших виданнях; – заявка на видачу охоронних документів; – тези доповіді на конференціях, симпозиумах, семінарах. Доповіді на секції наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників. Рецензування монографій, підручників, навчальних посібників дисертацій, авторефератів, наукових статей, наукових проектів, тематичних планів тощо. Доопрацювання для перевидання монографій, підручників, навчальних посібників тощо. Керівництво науковою роботою студентів з підготовкою: наукової статті; заявки на видачу охоронних документів; роботи на конкурс; доповіді на конференцію. Керівництво студентським науковим гуртком, проблемною групою.</p>

<i>Вид діяльності</i>	<i>Зміст діяльності</i>
Організаційна	<p>Робота в науково-методичних комісіях МОН України, комісіях інших міністерств.</p> <p>Робота в Державній акредитаційній комісії, експертних та фахових радах.</p> <p>Робота в експертних комісіях МОН України.</p> <p>Робота в спеціалізованих радах із захисту дисертацій</p> <p>Робота в науково-методичних і науково-технічних радах і комісіях вищого навчального закладу та його структурних підрозділів</p> <p>Організація та проведення загальнодержавних наукових конференцій, симпозіумів, семінарів.</p> <p>Робота з видання наукових та науково-методичних збірників</p> <p>Виконання обов'язків заступника декана факультету (директора інституту), заступника завідувача відділення на громадських засадах академічної групи.</p> <p>Участь у профорієнтаційній роботі та довузівській підготовці молоді.</p> <p>Участь у підготовці та проведенні студентських та учнівських олімпіад.</p>
Виховна	<p>Участь у виховній роботі студентського колективу, виконання обов'язків куратора академічної групи.</p> <p>Участь в організації та проведенні позанавчальних культурно-спортивних заходів.</p> <p>Участь в підготовці виховних та культурних заходів кафедри та факультету.</p> <p>Проведення бесід зі студентами (протокол із позначенням теми та кількості студентів).</p> <p>Відвідування гуртожитку та проведення бесід зі студентами (з позначенням кількості та відміткою в журналі).</p>
Громадська	<p>Участь у діяльності академії наук академіком або членом-кореспондентом.</p> <p>Участь у діяльності профбюро, членство в профкомі, робота в комісії профкому.</p> <p>Участь у діяльності громадських організацій.</p>

На думку, Л.Г. Семушиної та Н.Г. Ярошенко, методична діяльність – це один із основних обов'язків викладача, який спрямована на розробку і вдосконалення методики викладання дисципліни. Її результатом є створення комплексів задач і завдань з предмета, дидактичних матеріалів, навчально-наочних посібників, які використовуються на навчальних заняттях [6].

С.Ж. Гончарова під методичною діяльністю розуміє специфічний вид освітньої діяльності, змістом якої є системна єдність створення методу, його апробації, впровадження методу (отримання методики) та застосування методики [3, с. 10].

На думку, Н.В. Солововой, методична діяльність викладача вищого навчального закладу в сучасних умовах є метадіяльністю, яка керує її видами: начальною-методичною, науково-методичною, організаційно-методичною та експертно-методичною діяльностями [7, с. 90-91].

Як зазначає, Н.Е. Ерганова, під методичною діяльністю слід розуміти самостійний вид професійної діяльності педагога з проектування, розробки та конструювання, дослідженню засобів навчання, що дозволяють здійснювати регуляцію навчальної та навчальної діяльності з окремого предмету або циклу навчальних дисциплін [10].

Отже, проаналізувавши різні погляди науковців на методичну діяльність ми узагальнимо їх погляди на декілька напрямів:

1. Методична діяльність зводиться до самоосвіти педагога, роботою з дидактичними засобами, підвищенням кваліфікації в предметній галузі.

2. Це діяльність, яка пов'язана з навчанням конкретного предмета. В цьому випадку автори не розглядають специфіку методичної та навчальної діяльності педагога, а терміни "методична діяльність", "навчальна діяльність" використовуються як синоніми.

3. Методична діяльність це – сукупність відносно самостійних умінь з чітко вираженою специфікою в структурі професійно-педагогічної діяльності.

4. Це самостійний вид професійно-педагогічної діяльності, який передбачає загальні теоретичні основи виконання, єдину структуру цього виду професійної діяльності педагога, загальні основні процедури виконання методичних розробок.

5. Методична діяльність представляє собою систему плановану діяльність викладачів та співробітників вищого навчального закладу, спрямовану на удосконалення існуючих, а також розробку нових принципів, форм та методів організації навчального процесу. Методична діяльність відбувається на одночасно на кафедральному, факультетському та університетському рівнях.

Така різноманітність поглядів науковців пов'язана з тим, що вони розглядають методичну діяльність на різних рівнях її проведення у реальному педагогічному процесі: викладача, кафедри, факультету, університету.

Аналіз наукових праць [3; 6; 7; 9; 10], які розкривають різні аспекти педагогічної діяльності показує, що використовуються одночасно такі поняття: "методична робота" та "методична діяльність". При чому кількісно перше поняття зустрічається частіше.

Наприклад аналізуючи кількість результатів, які видають пошукові системи мережі Інтернет, словосполучення "методична робота" переважає словосполучення "методична діяльність" на українській мові в 13-18 разів, а на російській мові лише 1,5-4 рази.

Зрозуміло, що дані результати мають дуже опосередкований характер, проте вони дають змогу визначити рівень поширення конкретних словосполучень.

У психолого-педагогічних дослідженнях досить часто науковці розглядають такі поняття: "методична діяльність" та "методична робота" як тотожні. Проте, є дослідження, які розглядають поняття "методична робота" у більш вузькому змісті, порівняно з поняттям "методична діяльність", розуміючи під методичною роботою професійний розвиток педагога, підвищення його професійної кваліфікації.

Інші науковці [7], навпаки поняття "методична діяльність" розглядають як складову більш широкого поняття "методична робота". При цьому розуміючи під методичною діяльністю самостійний вид професійно-педагогічної діяльності, яка передбачає єдину структура цього виду професійної діяльності педагога та загальні основні процедури виконання методичних розробок. А під методичною роботою розуміється плановану діяльність викладачів та співробітників вищого навчального закладу, спрямовану на удосконалення існуючих, а також розробку нових принципів, форм та методів організації навчального процесу.

Висновки. Таким чином, розглядаючи різноманітні погляди науковці на таку педагогічну категорію як методична діяльність визначили, що методична діяльність представляє собою систему плановану діяльність викладачів та співробітників вищого навчального закладу, спрямовану на удосконалення існуючих, а також розробку нових принципів, форм та методів організації навчального процесу. Методична діяльність відбувається одночасно на декількох рівнях: викладача, кафедри, факультету та університету.

Список використаних джерел:

1. Безрукова, В.С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога) / В.С. Безрукова. – Екатеринбург, 2000. – 937 с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання [для студентів магістратури] / С.С. Вітвицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
3. Гончарова С.В. Содержание и структура методической деятельности в педагогической системе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Гончарова Светлана Жоржевна. – М., 1997. – 137 с.
4. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Про затвердження форм документів з підготовки кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації від 29 березня 2012 року № 384; остання редакція від 16 липня 2013 року [Електронний ресурс]: Законодавство України / Управління комп'ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0711-12>.
5. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
6. Семушина Л.Г. Содержание и технологии обучения в средних специальных учебных заведениях: учеб. пособие для преп. учреждений сред. проф. образования / Л.Г. Семушина, Н.Г. Ярошенко. – М.: Мастерство, 2001.

– 272 с.

7. Соловова Н.В. Управление методической работой ВУЗа в условиях реализации инновационных методических задач: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Соловова Наталья Валентиновна. – Самара, 2011. – 571 с.

8. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. Серия "Учебники и учебные пособия". – 2-е изд., перераб. и доп. / Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д: "Феникс", 2003. – 544 с.

9. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т.І. Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.

10. Эрганова Н.Е. Методика профессионального обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. Е. Эрганова. – М.: Издательский центр "Академия", 2007. – 160 с.

Gorchynsky S.V.

FEATURES OF METHODOLOGICAL ACTIVITY OF THE LECTURER IN THE INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION

This article deals with features of methodological activities of the lecturer; different approaches and views on this educational category are revealed. Pedagogical activity is conditionally divided by the author into the following components: training activities, methodological activities, researching activities, organizational, educative and social activities.

Keywords: *pedagogical activities, methodological activities, lecturer.*